

EUSKARAZKO BIKOIZKETA

Planifikatutako abandonu baten historia

Gogoratzen Euskal Herriko haurrak ETB1en euskaraz ematen zituzten marrazki bizidunei pegatuta geratzen ziren garaiaz? Agian ez, aspaldiko kontuak baitira horiek honezkero: urtetan egindako murrizketen erruz, apenas ikusten den gaur egun marrazkirik, telesailik edo pelikularik euskaraz bikoiztuta. Noiz eta ikus-entzunezkoek gizaratean duten eragina izugarri handitu den garaian. Urte eta erdi daramate greban Bieuse elkartean bildu diren bikoiztaileek, lan baldintza itogarrien aurrean planto egitea erabaki zutenetik. Gauzak puntu honetara nola iritsi diren esplikatu digute.

 GORKA BEREZIARTUA MITXELENA

Xabier Alkizak *One Piece* anime telesaileko Monkey D. Luffy pertsonaiaren aurpegia dauka bere Twitterreko kontuan. Bikoiztaile eskaldunak biltzen dituen Bieuse elkarteko kidea da, berak jartzen zion ahotsa deabruaren fruitua jan ondoren gomazko gorputza geratu zitzaion mutil gazte irribarretsu horri. Kontatu digunez, telesaila 2007. urtean hasi ziren emititzen ETB1en. Emaitza ez zen nolanhikoa izan: informatibok baino audientzia hobeak ematen zituen. Bazirudien *Dragoi Bola* amaitu zenetik euskarazko telebistak lortu gabeko zerbait lor zezakeela berriro ere: marrazki bizidun japoniarren zaleak ohitzea euren pertsonaia gogokoenak euskaraz hizketan entzutera. Baina 156 kapituluren ondoren, telebista autonomikoko arduradunek ez zuten *One Piece* bikoizten jarraitu nahi izan. Kasu partikular horrek ilustratu dezake euskarazko bikoizketan azken hamarkadetan gertatzen ari dena. Alegia, berdin duela zer egiten den, nola egiten den eta zenbat jende ikusten duen, erabakiak beste irizpide batzuen arabera hartzen direlako. Haur haragizko Xabier Alkizak hala uste du behintzat. Donostiako Egia auzoko taberna batean egin dugu hitzordua berarekin, dagoeneko urte eta erdira iritsi den bikoiztaile eskaldunen greba

zertan den jakin nahian. Luffy bezain irribarretsu ez, baina aho bizarririk gabe aritu da elkarrizketak iraun duen ordu osoan zehar. *One Piece* bertan behera uzteari buruz eman duen azalpena da horren erakusgarri: “Oso serie korala zelako eten zuten, jende askok parte hartzen zuelako. Nahiz eta telebista ia edukirik gabe zegoen, egiten zen apur hori ere gehiegi iruditzen zitzaien. Nahi dutena da *Go!azen* estiloa, tipo bat hartu dohainik jarriko dena kamera aurrean edo Klaudioren programara joango dena dohainik hitz egitera”.

Urtetik urtera okerragoak ziren lan baldintzek probokatu zuten bikoiztaileek planto egitea 2018ko irailean. Euskal Aktoreen Batasunaren (EAB) *Jokulariak* aldizkarian argitaratutako ohar batean esplikatu zuten, “luze zertorren egoera kaskar baten okertzeak ekarri zuen lanbidean genbiltzan pertsona batzuk ‘nahikoa da’ esatera bultzatu gintuen azken tanta. ETBren lana esleitzen duen Mixer enpresak lehiaketa publikoa lortzeko salneurriak bota (ETBren aginduz omen) eta hurrengo egunean langileoi beherapenak ezartzera etorri zitzaigun. Azken sei urte hauetan %37 batzen dute jaitsierek”. Telesail honen aurreko denboraldiak ikusi behar dira, ordea, kale itsu honetara nola iritsi den jakiteko.

PLANIFIKATUTAKO DESINBERTSIOA

Euskarazko bikoizketako lan-baldintzen historia txikia osatu du Alkizak elkarriketa hasi eta berehala, azalduz nola 1980ko hamarkadan, ETB hasi zenean, indarrean zegoen Espainiako Estatuko hitzarmen bat bikoiztaileen lana erregulatzen zuena; eta nola hori bertan behera geratu zen eskumenak autonomia erkidegoetara pasatzean. “Hor hasi zen ETBn dena maldan behera. Ez ETBn bakarrik, ia estatu guztian izan zen ostiakada. Lan asko zegoen zentroetan, Madrilen eta Bartzelonan, mantendu egin zen hitzarmen hartan markatzen zena. Baina gainontzean, barra librea ezarri zen. Hemen bezala Mediterraneo aldean ere, telebista autonomikoak zeuden tokietan, erakunde publikoetatik bultzatzen zuten prekarizatzea eta intrusismoa”.

Sektoreko baldintzak deserregulatzeaz gain, 1990eko hamarkadaren erdialdera izandako bilera-txanda “famatu” bat aipatu du Alkizak, euskarazko bikoizketak zeuzkan aurrekontuak argaltzen hasteko inflexio-puntu gisa. “Hor erabaki zen, baina ezin zen moztu kolpean. 2000tik aurrera joan ziren murrizten, urtero gutxitzen zituzten orduak eta gero, gainera, agindutakoak ez zituzten betetzen. Nola enpresak lotuta dauzkaten, esaten zieten ‘emango dizut datorren urtean’ edo ‘epaitegira joan zaitetzke, zuk ikusiko duzu”.

Sistema bat ezarri zen bikoizketak nork egingo zituen esleitzeko, Alkizaren arabera Espainiako Estatu osoan bakarra dena: ETBk lehiaketa ateratzeaz gain, Aldi Baterako Enpresa Elkarte bat bultzatzen zuten interesatzen zitzaizkien bi enpresaren artean. “Eta horri gutxi gorabehera jartzen dizkiote lehiaketaren betebeharrak *ad hoc*, bera bakarrik izan dadin bete ahal dituen erkidegoan. Bide batez, enpresa helduta daukate beraien nahi dutenerako. Azken bi lehiaketak beti izan dira produktuen prezioak jaitsiz. Baloratu dute produktua merkea izatea. Orduan, enpresariak egin du bere eskaintza eta hurrengo egunean etorri da guregana eta esan digu: ‘Bueno, %13 jaisten dizuet”.

Funtzionatzeko modu hori hori mar-txan jarri zenean Bingen Zupiria zen

EUSKARAZKO BIKOIZKETA GALZORIAN. Urte eta erdi daramate euskarazko bikoiztaileek greban, sektorean egin den desinbertsioaren aurka. Argazkian, Xabier Alkiza (ezkerrean) eta Jose Kruz Gurrutxaga Bieuseko kideak izako ekainean Eusko Legebiltzarrean egindako agerraldian.

EiTBko zuzendaria, alegia, gaur egun Eusko Jaurlaritzan Kultura eta Hizkuntza Politikako sailaren burua den pertsona. Horregatik, Bieuseko kideak ez dauka esperantza handirik instituzioekin hitz eginda euren egoera onbideratzeko: “Nola Bingen bera den egoeraren erantzulea, eta nola ez daukan inolako asmorik momentuz aldatzeko, instituzioekin egin genitzaileen egintzat eman genituen”.

KANTITATEAN ETA KALITATEAN SUMATZEN DEN GALERA

“Elkarte bat sortu eta baldintza duinak aldarrikatu gogor egin dugu lan, erkidegoko hitzarmen bat lortu eta langileek eta enpresak ere hein batean, ETBren murrizketa politiketatik kanpo mantentzeko”, irakur zitekeen *Jokulariak* aldizkarian Bieusek argitaratutako idatzian. “Eta erraza izan zitekeen, baldin eta lan gatazka guztietan gertatu ohi denez, inolako elkartasunik gabeko zenbaitek lanean jarraitu izan ez balute. Inolako lotsarik gabe lanbidea txikitu eta, enpresa bakar horren, lan baldintzak guztiz kaskartu dituen enpresa horren defendatzaile bihurtu den dozena eta erdi eskas elementuri esker”. Izan ere, EAEko agintariak sektorea argaltzeko emandako urratsez gain, beste arazo bati ere egin behar izan diote aurre Bieusen bildutako bikoiztaileek: greba

hasi zutenetik, beste pertsona batzuk ari dira telebistan haiek egiten zituzten bikoizketak egiten.

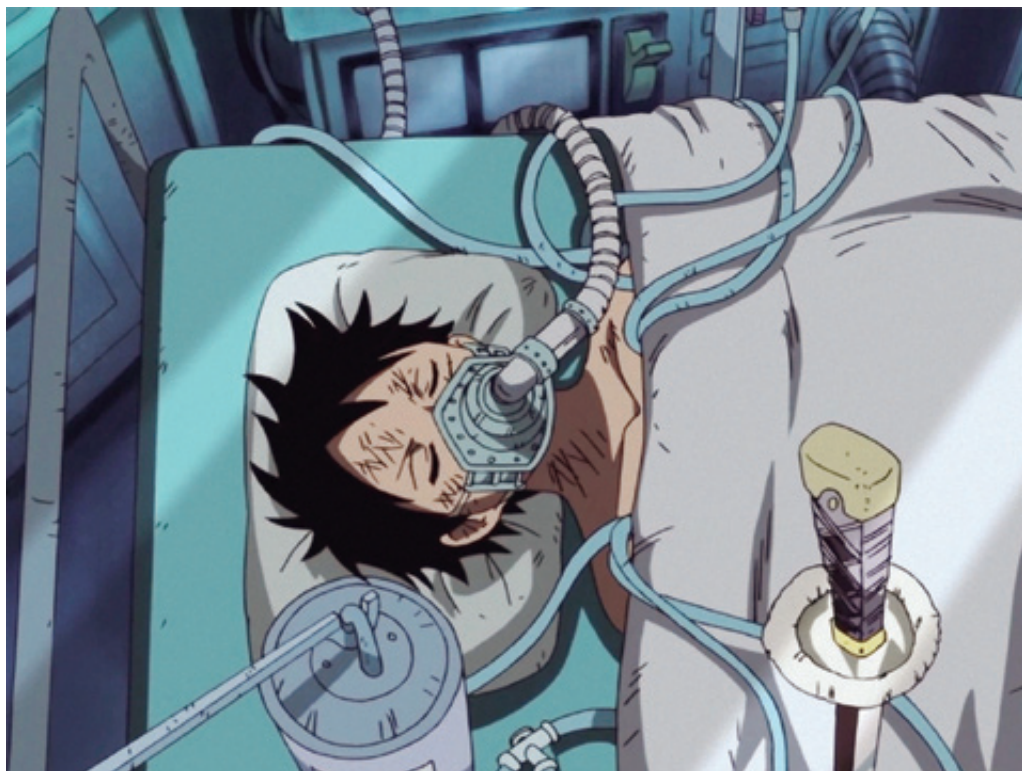
“Guk lan egiteari utzi eta lehenbiziko bost edo sei hilabeteetan, ETBko murrizki bizidunen ahotsetan emakumezkoak lau neskaren artean egin dituzte, denak. Den-denak”, esplikatu du Alkizak. “Nik galdetzen diot nire buruari, nik erantzuten diot nire buruari eta hemen dagoen hirugarrena ere ni naiz. Frogak dauzkagu grabatuta. Eta hori ETBk onartu egiten du, ez zaiolako inporta. Zer gertatzen da? ETB3k %0ko audientzia ematen duela. Ez dago produkturik, ez daude behar bezala eginak, aspergarriak dira... Baina ez dio inori axola, zeren axola behar dionari, Kultura eta Hizkuntza politika Sailari, ez zaio inporta”.

Euskarazko merkaturik ez egotea seinatu du arazotzat, Alkizaren ustez kompetentzia badagotan lekuetan gutxieneko batzuk betetzea ezinbestekoa delako: “Merkatuari kaka bat ematen badiozu produktu bezala, esaten dizu joateko pikutara. Aldiz, ETBri ematen badiozu hirugarren mailako produktu bat, esaten dizu: ‘Jaitsi prezioa pixka bat eta ekarri’”. Salatu duenez, bikoiztaile lana egiteko ia edonor hartzen dute gaur egun, lehenesten dena merke egitea delako. “Horrek ekarri du askotan lanak desastre bat izatea. Lanean ari

direnek ez dute onartu nahi, baina ari ez garenok onartzen dugu lasai ederrean. Zeren gurea, azkenean, aktuazio bat da eta egun txarrak izaten dira. Eta hor gertatzen da, betiko grabatuta. Gauzak ez dira egin behar bezala”. Egiteko modu horren erakusgarri, lanbidean izan duen momenturik tristeenetakotzat du bilera batean Asier Larrinaga EiTBko Euskara Zerbitzuko buruak honakoa esan zion eguna: “Zuek txorizoak egin behar dituzue”. Mespretxatu egin da euskarazko bikoizketa Alkizaren ustez, produkzioaren kate osoan: itzultzaileen lana zantpatua, presaka lan egitera behartutako audio teknikariak, gutxi ordaindutako bikoiztaileak...

Kontrapuntua, politika kulturalaz aritzean beste askotan gertatzen den bezala, Katalunian dago. Ez bakarrik bikoizten den ordu kopurua mantendu dutelako -1.000 ordu inguru urtean, EAEn gaur egun egiten diren 120 orduen aldean- baizik eta hamarkada ugaritan mantendu delako apustu hori, horri esker katalanezko bideoteka oparoa osatuz. “Kristoren ondarea daukate”, dio Alkizak, Kataluniako kasuaren beste berezitasun batzuk esplikatu aurretik: “Industria gaztelaniazko zinema bikoiztera Bartzelonara joan da eta han egon da profesional talde oso on bat. Eta gaztelaniaz bikoiztetik katalanera pasatzean,

ez dute egin berdin, egin dute hobeto, beraien hizkuntza sentitzen dutelako. Gaztelaniaz ari diren ahots oso potentek Bartzelonan ari dira lanean eta katalanez ari dira. Zaindu dute beraien produktua, gauzak ondo egin dituzte eta etenik gabe”.

DESAGERTZEN UTZIKO DUTE EUSKARAZKO BIKOIZKETA?

Bitartean, euskarazko bikoizketa azken hamarkadetako momenturik zimelean dago. Urte eta erdi greban pasa ondoren, lan hitzarmen kolektiboa lortzea eta Zineuskadiren bidez bikoizten diren pelikulen bidez berriz eragiten saiatzea dira Bieusek egoera aldatzeko dauzkan bi lan ildo nagusiak. Erakundeetan giltza duten pertsonen jarreraz aparte, euskalgintzak ere ez du auzi honetan askorik bultza, alor horretako eragilean eta instituzio publikoen artean nagusi den adostasun-giroa tarteko. Alkizak dioenez, Soziolinguistika Klusterrari proposamen bat egin zioten: aztertzea zer-nolako inpaktua daukan euskararen erabileran gaur egungo haur eta gazteek kontsumitzen dituzten ikus-entzunezko ia guztiak erdaraz izateak. Azkeneko ondorioa hori baita: euskara eskolan bakarrik entzuten duten milaka eta milaka haur eta gazte, pantaila baten aurrean jartzen direnean hizkuntza horretan ia

erreferenterik aurkitzen ez dutenak. Gero heldu bihurtuko direnak, euskaraz telesailik eta pelikularik apenas ikusi gabe, ikus-entzunezkoek geroz eta garrantzi handiagoa duten mundu batean.

Invictus izan zen Alkizak bikoiztu zuen irudi errealeko azken filma, Clint Eastwoodek 2009. urtean zuzendua. 1980ko hamarkadan jaiotako jendeari dagoeneko ahazten ari zaio zer zen euskaraz bikoiztutako pelikula bat ikustea. 1990ekoan edo ondoren jaiotakoek, agian, ez dakite zer den ere. Bikoizketa ia zerrora gutxitu duten erabakiak protesta handirik eragin ez zezaten erabilitako argudioek ere –azpidatziak edo bertako produktzioa gehiago sustatu behar zirela, adibidez– ez dute praktikan ondorio handirik ekarri, ez da ikusten beste ildo horietan politika eraginkorrik. Xahuketa bai: Bieuseko kideak gogora ekarri du azken hamarkadetan ikus-entzunezkoek lotutako azpiegituretan zenbat diru gastatu duten instituzioek, Oiartzungo Zinealdean, Zuatuko poligonoan dagoen PI@-n edo duela ez asko Tabakalera ireki duten 2de0-n esaterako, lehendik ere bazeu-

den –eta asko erabiltzen ez diren– instalazioak ahaztu gabe, Miramongoak kasu, Gipuzkoatik atera gabe aurki daitezkeen adibide batzuk bakarrik aipatzearren. “Hemen kristoren etxeak pagatu dira eta gero ez daukagu jateko. Azpiegiturea soberan dago, behar dena ekoizteko dirua eta lehengaia da”.

Bistan denez, Alkiza ez da oso baikorra: “Ez nuke esango ez denik galduko”, adierazi du, euskarazko bikoiz-

ketaren etorkizunaz galde-
tu diogunean. “Oso larri gaude, ez dago hainbeste denboran irauterik”.

Eta indarrak akituta

oraingo profesio-

nen belaunaldia behar

bezalako transmisio-

rik egin gabe erretira-

tuko balitz? Zeretik hasi

beharko dute bihar edo

etzi ikus-entzunezko lanen

bat euskaraz bikoiztu nahi du-

tenek? Edozein modutara bikoiztuko

da euskarak publiko urria duelako? “He-

men egon da ikasketa bat eta hobetzen

joateko gogo bat, gauzak beste modu

batean egiteko”, esplikatu du Bieuse-

ko kideak, urtetan egindako ibilbidea

errepatatuz. “Penagarria da”, esan du

egungo egoerak etsita, elkarriketaren

amaiera aldera. ●

“
*Bingen Zupiria da
egoera honen erantzulea
eta ez dauka inolako
asmorik aldatzeko*”

Xabier Alkiza
(Bieuse)